

Mezi závislostí, flexibilitou a nezájmem. Příspěvek o právech pracujících migrantů v České republice

Marek Čaněk

Začnu citací. Nedávno mi řekl jeden pracovník úřadu práce: „Na cizincích se tu vždycky vydělávalo“. Odráží to fakt, že pracující migranti mají strukturálně jinou pozici na trhu práce než občané České republiky. Jsou v závislejší postavení vůči zaměstnavateli, je od nich vyžadována ještě větší flexibilita, mají horší přehled o svých právech a běžně se plýtvá jejich kvalifikací. Migrační manifest se těmto otázkám věnuje především v bodu 8, ale i v řadě dalších souvisejících bodů.

Povědomí o vykořisťování a nedodržování sociálních práv pracujících migrantů se v Česku zvyšuje. Řada jevů, které ke zneužívání situace migrantů na trhu práce mohou vést, byla migračními odborníky či úředníky pojmenována. Jedná se například o závislost na konkrétním zaměstnavateli, existenci různých režimů zaměstnávání cizinců, která pro ně přináší různá práva, nezdravě vysoký podíl zprostředkovatelství při zaměstnávání cizinců, či nedostatečná kontrola zprostředkovatelských agentur. I přes to, že mají státní úřady z výzkumů anebo z vlastních zkušeností o jednotlivých problémech řadu informací, je aktivita úřadů v oblasti narovnání postavení pracujících migrantů podle mého názoru stále nedostatečná. Zájem politiků o dodržování práv pracujících migrantů je minimální.

Pracovní migrace do České republiky se stala relativně důležitou součástí trhu práce, a to především v určitých ekonomických sektorech a profesích. Na konci června 2007 bylo zaregistrováno 275 tisíc pracujících migrantů, z toho 132 tisíc z Evropské unie / Evropského hospodářského prostoru či Švýcarska (Horáková 2007a). Dlouhodobě se zvyšuje podíl pracujících migrantů na celkové pracovní síle v ČR. V polovině roku představoval okolo 5 % (Horáková 2007b). V souvislosti s ekonomickým růstem, snižující se mírou nezaměstnanosti občanů České republiky a nedostatkem místních pracovních sil dále roste počet legálně pracujících migrantů. Nelegální migrace zároveň podle Ministerstva vnitra klesá. Bylo by potěšitelné, pokud by toto byla pravda. Nelegální či neregulérní migranti totiž mají nejhorší přístup k právům.

Nyní bych rád obrátil Vaši pozornost ke konkrétním problémům, které jsem nastínil v úvodu. Zmínil jsem závislost pracovního migranta na konkrétním zaměstnavateli. Jednou z možností, kterou cizinec má, aby ji omezil, je čekat na trvalý pobyt. Pokud ho získá, může už pracovat bez pracovního povolení a svobodně (alespoň z hlediska právního) si najít v případě nevhodného

zacházení či příliš nízké mzdy nového zaměstnavatele. Co je možné dělat předtím? Pokud člověk ztratí práci, automaticky ztrácí i povolení k pobytu. O tom zaměstnavatelé i migranti samozřejmě vědí a někteří zaměstnavatelé se toho nezdráhají zneužívat. Jaké by mohlo být řešení, které dlouhodobě navrhuje nevládní organizace ale i vládní Koncepce integrace cizinců? Rozšíření tzv. ochranné lhůty, po kterou by si cizinec mohl hledat jinou práci, na všechny pracující migranty. Dnes mají na ochrannou lhůtu právo pouze migranti, kteří jsou zařazeni do projektu Legální migrace – otevřená šance.

Velmi problematické je také přetrvávání různých režimů zaměstnávání cizinců. Tyto režimy ve svém důsledku přinášejí cizincům odlišný přístup k sociálním a dalším právům. Ilustruje to tento příklad: na jedné straně máme zmíněný institut pracovního povolení s danými podmínkami pro výkon zaměstnání či jeho odměňování. Na straně druhé je pak přetrvávající režim tzv. „družstevníků“ či „společníků“ (tedy členů družstev, jednatelů obchodních společností, atd.), kteří dělají stejné práce; kontrola prováděná státními úřady je v těchto případech omezená jen na bezpečnost práce a ne například na dodržování minimální mzdy.

V bodu 9 manifestu se domníváme, že „zvýšené úsilí státních orgánů by mělo být vynaloženo na kontrolu toho, jak se dodržují standardy zaměstnaneckých a dalších sociálních práv.“ Nedostatečná kontrola zaměstnávání lidí přes obchodní společnosti a družstva je dlouhodobá. Ministerstvo práce a sociálních věcí se význam obchodních společností a družstev při zaměstnávání cizinců snažilo omezit před několika lety změnou zákona o zaměstnanosti. Neúspěšně. Ve svém důsledku jen došlo k administrativní zátěži úřadů práce. Zaměstnávání skrze obchodní společnosti a družstva představuje obcházení institutu pracovního povolení a ilustruje tak částečnou rezignaci státu na kontrolu podmínek zaměstnávání části pracujících migrantů.

Politická vůle pro změny je malá. Míra tolerance vůči vykořisťování a zneužívání pozice pracujících migrantů je v Česku vysoká. „Pracovní vykořisťování cizinců není okrajovým fenoménem, naopak se jedná o jev, který je běžnou součástí migrační reality v ČR“, píše se ve Zprávě o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2006. Až po několika letech se státní správa rozhoupala k jednotlivým akcím k odstranění tzv. klientského systému. Tak byl pojmenován jeden ze způsobů pronajímání zahraničních zaměstnanců českým firmám, kde je často dosahováno nemorálních zisků na úkor pracujících migrantů. Řada těchto akcí je zaměřena na regulaci ukrajinské migraci.

Mezinárodní migrace v České republice je dynamický proces. Do budoucna nebo už vlastně dnes je třeba věnovat pozornost pracovní migraci nejen z východní Evropy, ale i ze vzdálenějších zemí jako je například Mongolsko. Dá se předpokládat, že migrace z Ukrajiny bude nejspíše se zlepšováním ekonomické situace této země slábnout a že Ukrajinci budou nahrazováni migranty z jiných zemí. Představuje to výzvu pro různé sekce státní správy, aby nedovolily podobnou monopolizaci zaměstnávání cizinců přes několik zprostředkovatelů a jejich nedostatečnou kontrolu, jak se to dělo v uplynulém desetiletí u ukrajinské migrace. Aktivnější roli v ochraně práv pracujících migrantů by však měly převzít i například odbory. Dalo by se inspirovat z toho, co se připravuje ve Velké Británii: britský ministr vnitra na zářijové konferenci odborů slíbil, že pracující migranti budou aktivněji informováni o svých právech a rovněž o výhodách, jaké může mít členství v odborech.

Tento článek je jedním z pěti příspěvků od autorů Migračního manifestu, které byly předneseny při jeho prezentaci.

Horáková, M. (2007a). Bulletin

Horáková, M. (2007b). Foreign Labour Migration Trends in the Czech Republic since 1993. Příspěvek na konferenci „Migration and Development“ v Ostravě, 4.-5. září 2007.